

Русенската индустриална камара и професионалното образование

Дянко Минчев, Любомир Златев

The Ruse chamber of commerce and the professional education: The aim of the following report is to reveal the role of the Ruse Chamber of Commerce and Industry for the realization of the professional education. It is important as an idea for the activity of the business in this respect.

Key words: Ruse Chamber of Commerce and Industry, professional education,

ВЪВЕДЕНИЕ

Известно е, че науката и образованието заемат все по-голямо място в стопанското развитие на най-развитите страни в света. Този процес започва още от средата на 60-те години на XX век и все повече се засилва. Вече на хоризонта се забелязва хегемонията на знанието в световното развитие като двигател и смисъл на това развитие, за което Питър Дракър отдавна говори [1, с.13]. Бизнесът в съвременна България е длъжник по отношение на активността му за повишаване качеството на обучението. Това се отнася както за учебната документация и прякото участие в обучението, така и за подпомагането му със средства. Стопанската история може да помогне с идеи в това отношение.

Създадените през 1895 г. Търговско индустриални-камари (ТИК) в България имат функциите не само на регионални координатори на стопанския живот в страната, но поемат и грижата за организиране и подпомагане на професионалното образование у нас. До сега на този аспект от дейността на камарите не е обръщано специално внимание в нашата стопанска историография. В настоящата публикация авторите по-специално се спират на грижите, които полага Русенската търговско-индустриална камара (РТИК) за професионалното образование в региона си, който има териториален обхват от р. Тимок до Силистра, включвайки 30 околии [2].

ИЗЛОЖЕНИЕ

РТИК още от създаването си осъществява своята дейност по менаджиране на професионалното обучение на бъдещите работници и занаятчии в три главни насоки – подпомагане на техническото образование, подпомагане на специализации в чужбина и участие в съставянето на програмите за обучение в различните видове професионални училища.

По-съществен принос за подпомагане на професионалните училища в Русе и региона РТИК започва да дава от средата на първото десетилетие на XX в, когато българската икономика е в подем и предприемаческото съсловие осъзнава необходимостта от технически добре подготвени работници. Така например през пролетта на 1906 г. с протоколно решение на Бюрото на РТИК се отпускат помощи в размер от 250 до 350 лв. на женските частни професионални училища в камарния район – на свищовското "Съгласие", на ловешкото "Благодетел", на Василка Маркова в Тетевен, на Тедора Симова в Силистра. На училището "Цана Бояджиева" в Русе е отпусната помощ от 2000 лв. [3, с. 157].

През 1908 г. Камарата се обръща към Русенския окръжен съвет с предложение да предвиди в своя годишен бюджет средства за създаване на фонд за изграждане на нисше занаятчийско училище в Русе, което да се ръководи съвместно от РТИК и съвета. За целта камарното бюро отделя 15 000 лв. През същата 1908 г. камарата отпуска още 2000 лв. за откриването в Русенски окръг на временни практически курсове по различни занаяти. Сума от 6000 лв. се отпуска на Плевенския окръжен съвет за изграждане на образцова работилница по дърводелство в гр. Тетевен и 2000 лв.- за издръжката на временните занаятчийски курсове в Плевенско. За такива курсове се отпускат 2000 лв. и на Видинския окръжен съвет. На Търновския окръжен

съвет се препоръчва да предвиди "един специален кредит от 1000 лв." за откриване на курс по модерно кроячество в гр. Свищов [4]. През есента на с.г. РТИК подпомага и вечерните търговски курсове в Плевен, Свищов, Оряхово и курса по кроячество в Силистра [5, с. 19-20].

След периода на войните РТИК продължава да открива краткотрайни практически професионални курсове в своя район, свързани с новите следвоенни тенденции в сферата на обслужването и индустриалното производство. Но особено важна е нейната инициатива за създаване на Средно механо-електротехническо училище в Русе. Със свои средства тя успява на 1 октомври 1921 г. да открие учебните му занятия. За пръв директор на училището Камарата назначава инженер-механика Георги Ненов от Русе, завършил машинно инженерство в Кронщад, Русия и дългогодишен ръководител на курсовете за механици в града. За редовен учител инженер-механик е назначен Тодор Стоилов от Варна, завършил Варненското машинно училище и дългогодишен преподавател в него, който допълнително е следвал в частен технически институт в Берлин. За редовни учители по математика и физика са назначени инж. Георги Н. Иванов от Русе, завършил строително инженерство в Мюнхен и Георги В. Церковски, завършил математическия факултет в Софийския университет, където е бил шест години асистент, а след това учителствал в Русенската мъжка гимназия. Като ръководители на практическите занятия са привлечени: за шлосерския отдел – Никола И. Златев от Русе, завършил Механо-техническото училище в София; за леярския отдел – Стефан Д. Попов, с 48-годишна практика по леярство във флота, по ковачество и стругарство – майстор Димитър Атанасович от Русе, дългогодишен главен майстор по ковачество, котлярно, шлосерно и медникарско дело в арсенала на речния флот и дотогавашен завеждащ практическите занятия в организирания курсове по механика от камарата. А за учител-лекар при Механо-електротехническото училище е назначен д-р Хараламби Назърв [6, л. 8].

В заседанието си от 6 септември 1923 г. Бюрото на РТИК взема решение да удовлетвори искането на Занаятчийския комитет при Камарата и решава да открие в Русе Чирашко училище. Мотивите за това решение са, че от целия камарен район най-много занаятчии са концентрирани именно в Русе и че тук се чувства голяма нужда от "просвета за модернизиране на занаятите". По същото време такива чирашки училища с двугодишен, а впоследствие с тригодишен курс на обучение се откриват в Лом и Видин [6, л. 158].

През лятото на 1925 г. специално натоварена от РТИК комисия излиза пред камарното бюро с предложение за откриване на мелничарско училище, като отдел "Мелничарски" към съществуващите отдели "Машинен", "Метален" и "Електротехнически" при Средното механо-електротехническо училище в Русе. Комисията предвижда завършилите този отдел възпитаници да получават диплома за средно техническо образование със специалност "Мелничарство", които ще могат да си намерят работа като самостоятелни техници-мелничари в мелниците и мелничарските фабрики. Камарното ръководство решава за учебната 1925/1926 г. да се открие една паралелка по мелничарство от 40 ученика. Курсът на обучение се определя на 5 г., като в първите три години учениците-мелничари ще изучават, с малки изменения, същите дисциплини, както и останалите ученици в Механо-електротехническото училище, а в последните две години акцентът ще падне върху теоретическата и практическата подготовка по мелничарство. Програмата на този нов отдел се изработва по образеца на сходните такива училища в чужбина. За материалното обезпечаване на мелничарската специалност РТИК се обръща с молба към Министерството на търговията, промишлеността и труда за отпускане на камарата една сума от 30 000 лв. за издръжката и обзавеждането на "отдела" [7, л. 61-68]. Впоследствие мелничарският отдел на Средното механо-електротехническо

училище в Русе се обособява като самостоятелно средно учебно заведение, което по своя професионален профил и до днес остава единствено страната.

РТИК като държавна институция, субсидирана от държавата, не притежава големи средства, но все пак прави всичко възможно за повишаване професионалната квалификация на занаятчийството в своя район. Така през 1908 г. тя отпуска по 3000 лв. на Плевенския и Видинския окръжен съвет "за изпращане млади интелигентни занаятчии за усъвършенстване в странство" [4]. Първият рибарски събор в страната, организиран от камарата през 1910 г. в Свищов, препоръчва на Министерството на търговията и земеделието да подпомогне и то финансово изпращането в Русия, Австро-Унгария, Германия, Турция и Сърбия на добри риболовци, които да се запознаят отблизо с инструментариума на риболовното дело в тези страни, както и с технологията по консервирането на речната риба. Предполага се, че ползата от подобни специализации може да бъде много голяма, ако завърналите се от чужбина занаятчии споделят наученото на организираните практически курсове, свързани с техния занаят [8, с. 553-556].

През 1911 г. РТИК води дълга преписка с инж. Георги Рашев, завършил индустриална химия в Мюнхенската политехника. Една година Рашев специализира в една от най-големите мюнхенски пивоварни фабрики и отблизо се запознава с приготвянето на тъмния мюнхенски малц, от който се произвежда бирата. Чрез дирекцията на фабриката той успява да проучи и работата на Мюнхенската опитна пивоварна станция, където получава възможността да изучи отблизо процеса на култивирането на дрождите - тогава непознат още за българските пивовари. Поради това българските пивоварни фабрики са принудени да купуват дрожди от баварските или австрийските фабрики. Инженер Рашев иска да продължи специализацията си в Пилзен (Чехия) и затова не случайно се обръща с молба за помощ към РТИК като "към единствен институт, покровител на индустрията у нас" [9, л. 105-106].

В периода след войните на професионалната квалификация в чужбина, камарата продължава да отделя нужното внимание. Във Виена специализират млади занаятчии по модерно шивачество. Провеждат се конкурси за стипендии в странство по коларо-железарство и други професии, свързани с метало- и дървообработването. Изпращат се дори специализанти по грънчарство в чужбина [10, л. 138].

Интересно е обаче да се осветли как ръководството на РТИК схваща задачите и насоките на следваната от него стопанско-просветна политика. Този въпрос е в центъра на вниманието на камарните дейци още в началото на ХХ в. Пред редовната сесия на камарата през ноември 1906 г. секретарят Иван К. Дренков прави пространно изказване, което дава задоволителни отговори по намеренията на тази институция в областта на професионалното образование. На първо място, Дренков изтъква, че Бюрото на РТИК се е убедило в ползата от провежданите занаятчийски курсове, въпреки че все още са посрещани с недоверие от еснафите. В тази насока той открива две сериозни слабости – недостатъчното финансово и организационно участие на окръжните съвети в откриването на такива курсове и трудностите по намирането на добри майстори-специалисти за лектори и демонстратори. На второ място, секретарят на РТИК смята, че важна роля за професионалната квалификация на местното занаятчийство, могат да изиграят промишлените изложби. За пример той сочи състоялата се през 1899 г. занаятчийско-промишлена изложба в Русе, която всъщност е една нищожна компенсация от страна на централната власт за неосъщественото ежегодно "земледелческо-промишлено изложение" тук като Пловдивското, въпреки изричната законова регламентация за това от 1891 г. [11].

По-нататък Дренков подчертава, че въпросът за изпращането на занаятчии в чужбина за професионално усъвършенстване е тясно свързан с професионалното образование у нас. Според него главната причина за слабото развитие на

индустрията и западащото занаятчийско производство в страната е липсата на добре квалифицирана работна ръка. Той изтъква, че не е достатъчна само подготовката, която дават майсторите на работниците и сочи примера на развитите западни страни, където отдавна функционират специализирани занаятчийски училища. В тях чираците и калфите получават една много по-добра техническа подготовка отговаряща на съвременните изисквания. От тук и изводът, че камарата следва да се ориентира към откриването на такива училища [12, с. 139-142] - нещо, което става, както бе посочено по-горе, едва през първата половина на 20-те години.

През есента на 1928 г. РТИК решава да се въведат нови учебни програми в чирашките (занаятчийски) училища в района й, с което отговаря на изискването на препоръчаните мерки от конференцията на ТИК, състояла се през с.г., за уеднаквяване и реформиране на професионалното образование у нас. Във връзка с новия правилник и програми съществуващите до тогава чирашки училища трябва да се пререформират в допълнителни занаятчийски училища. Решава се русенското чирашко училище в непродължително време да се организира много по-добре, да се обзаведе с всичко необходимо и да се превърне в образцово допълнително занаятчийско училище. За целта се предвижда да се запази съществуването на Железарския отдел при него, като преподаването се нагоди по изискванията на новите програми. Освен това, към него се откриват и нови отдели – Шивашки и Обуцарски със съответните към тях шивашка и обуцарска работилници. Специално за оборудването на работилниците камарата отделя 20 000 лв. Възлага се на Занаятчийския отдел при РТИК да направи нужното в съществуващите в района й пет чирашки училища, постепенно да се въведе преподаването, практикувано в общообразователните занаятчийски училища [13, л. 85].

Особено значение за развитието на професионалното образование в района на РТИК и въобще за страната изиграва Националната конференция за допълнителното занаятчийско образование, състояла се в средата на април 1936 г. в Русе. Конференцията се открива и ръководи от подпредседателя на русенската камара Аспарух Емануилов. След изнесените доклади за просветно-организационната и административната дейност на камарните допълнителни занаятчийски училища се приема единодушно обширна резолюция, която дава нови насоки в професионалното образование у нас. В нея се подчертава, че курсът на обучение в допълнителните занаятчийски училища трябва да се запази четиригодишен, което ще позволи учебният материал по отделните дисциплини да се разработи на по-малки единици и по-лесно да се възприема от учениците. Това се намира за много уместно, защото в този тип училища учебният процес се води вечер, а през деня учениците са заети в занаятчийските и индустриалните предприятия. Старата учебна програма за четиригодишния курс се отхвърля изцяло, а новата се предвижда да се въвежда постепенно. Отчита се, че новата учебна програма следва да се преработи основно, като в центъра й останат предметите от технически и стопански характер, а при общообразователните предмети се изхвърли шаблонното преподаване и им се предаде предимно приложен характер. Изхождайки от положението, че ученикът в допълнителните занаятчийски училища е едновременно заангажиран в производствената дейност, конференцията настоява пред Министерството на търговията, промишлеността и труда да вземе съответните мерки за подпомагане на учебния процес в тях. В случая по-специално се пледира пред министерството да регламентира, че в деня, в който занаятчийските ученици и помощник-майстори имат учебни занятия, продължителността на работния ден заедно с учебните часове не трябва да надвишава 8 часа, а времето, прекарано в училището, да се заплаща от фонд "Обществени осигуровки". В резолюцията се настоява още за създаване на служби при Върховната и областните ТИК за правилното насочване на младежите към изучаване на занаят и професия, а към допълнителните занаятчийски училища –

бюра за антропометрически изследвания на младежите в тях. В издръжка на този тип професионални училища Конференцията счита, че трябва да участват заедно с камарите еднакво отговорно държавата, съответните общини, занаятчийските сдружения и другите стопански институции – нещо, което вече е възприето по отношение издръжката на средните професионални училища. Крайната цел е всички стопански дейци и институции, които пряко или косвено са ангажирани, да бъдат насочени към модернизацията на професионалното образование и още по-тясното му обвързване с производствената дейност [14, с. 30-31].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Краткият преглед на дейността на РТИК в областта на професионалната просвета показва, че този вид институции в недалечното минало до голяма степен са били пряко ангажирани с организационната работа по създаването на професионални учебни заведения и тяхната издръжка. Пак ТИК поемат грижата да осъществяват повишаването на професионалната квалификация на занаятчиите в чужбина, както да подпомагат финансово частните занаятчийски училища. РТИК в това отношение действа на един много широк периметър, в рамките на почти цяла Северна България. Следва да се отчете още обстоятелството, че нейните членове, както и самото ѝ ръководство, се състои от най-видните представители на предприемаческото съсловие по това време в този регион на страната. Очевидно тогавашните търговци и индустриалци обективно са отчитали необходимостта от висококвалифицирани работници, които чрез своите професионални умения в производството да подпомогнат по-бързото стопанско развитие на страната. Съвременният бизнес и държавната администрация могат да черпят идеи и поуки от дейността на РТИК.

БЕЛЕЖКИ

- [1] Дракър, П. Посткапиталистическото общество. София. Лик., 2000.
- [2] Държавен вестник, №88, 25 април 1895.
- [3] 100 години Русенска-търговско индустриална камара. Док. сб. Съставители: Златев, Л., Р. Велинова, Т. Билчев. Русе, 1995.
- [4] Търговско-промишлен вестник, Русе, №42-43, 1 октомври 1908.
- [5] Съкратени протоколи на РТИК за редовната ѝ сесия през 1908 година. Русе.
- [6] Териториален архив (ТА) - Русе, ф. 8К, оп. 1 а.е. 42.
- [7] ТА-Русе, ф. 8К, оп. 6, а.е. 351.
- [8] Юбилеен сборник на Търговско-индустриалните камари в Царството 1895-1920. С., 1920.
- [9] ТА-Русе, ф. 8К, оп. 1, а.е. 31.
- [10] ТА-Русе, ф. 8К, оп. 1, а.е. 43.
- [11] Държавен вестник, №220, 8 октомври 1891.
- [12] Съкратени протоколи на РТИК за редовната ѝ сесия през 1906 година. Русе, 1907.
- [13] ТА-Русе, ф. 8К, оп. 1, а.е. 53.
- [14] Икономически преглед, 1936, №3.

За контакти:

доц. д-р Любомир Златанов Златев, Катедра "Педагогика, психология и история", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел. 082 507 637, GSM 0886 418 210, e-mail: lubomir_zlatev@mail.bg

доц. д-р Дянко Христов Минчев, Катедра "Икономика", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел. 082 888 557, e-mail: dminchev@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.